

МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО АНГЛОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

У статті розглядаються питання організації процесу навчання висловлюватися у монологічній формі на заняттях ділової англійської мови. Модель навчального процесу, що описується, спрямована на реалізацію в умовах навчання у немовних вищих навчальних закладах (ВНЗ), зокрема на факультетах міжнародної економіки та менеджменту. Модель базується на циклічно-тематичному принципі і передбачає чотиритижневий цикл занять з трьома мікроциклами. Навчальний процес реалізується на практичних (аудиторних і лабораторних) та самостійних (домашніх і лабораторних) заняттях.

В статье рассматривается вопрос организации процесса обучения высказываться в монологической форме на занятиях делового английского языка. Модель рассматриваемого процесса обучения ориентирован на реализацию в условиях обучения в неязыковых высших учебных заведениях, в частности, на факультетах международной экономики и менеджмента. Модель построена на циклическо-тематическом принципе и состоит из четырехнедельного цикла занятий с тремя микроциклами. Учебный процесс реализуется на практических (аудиторных и лабораторных), а также на самостоятельных (домашних и лабораторных) занятиях.

The article deals with the problem of teaching monological speech at Business English classes. The model of the teaching process is realized within the curriculum at the faculties of International Economics and Management. The model is based on chained and thematic principles, and consists of a four-week cycle of classes with three micro cycles. The studying process is realized during practical class and laboratory hours, and also during independent home and laboratory hours.

Інтенсивне розширення міжнародних зв'язків та вихід українських компаній на міжнародний ринок зумовлюють соціальне замовлення на підготовку фахівців у сфері міжнародного бізнесу і менеджменту, які спроможні вирішувати різноманітні проблеми професійного характеру за допомогою іноземної мови. Відповідно до навчальної програми з ділової англійської мови, передбаченої для фахівців у галузі міжнародної економіки, студент повинен володіти монологічним мовленням у ситуаціях неофіційного й офіційного спілкування з професійної тематики [1, с. 25]. Отже, неодмінною передумовою для роботи в галузі міжнародного бізнесу й менеджменту є наявність вмінь продукувати усні монологічні висловлювання.

Проблема формування вмінь монологічного мовлення у студентів немовних ВНЗ була об'єктом дослідження в працях багатьох авторів. Так, розроблено методику навчання підготовленого монологічного висловлювання з використанням навчальної замкнутої телевізійної системи [4], матеріалів засобів масової інформації [5], фахових автентичних аудіо текстів [7]. Окремі автори приділили увагу індивідуалізації процесу навчання монологічного мовлення [8]. Однак проблема формування у майбутніх фахівців з міжнародної економіки вмінь професійно спрямованого монологічного мовлення все ще залишається недостатньо теоретично і практично дослідженою.

Метою цієї статті є опис моделі навчального процесу для реалізації запропонованої методики навчання монологічного висловлювання з використанням Інтернет-ресурсів.

У методиці навчання іноземної мови під моделлю розуміють штучно створений об'єкт у вигляді схеми, креслення чи знакових формул, що є аналогічним до об'єкта, котрий він відображає, відтворює у більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки й відношення між елементами досліджуваного об'єкта, безпосереднє вивчення яких пов'язане з певними труднощами, і тим самим полегшує процес одержання інформації про об'єкт інтересу [3, с. 110].

Основними ознаками моделі, що розробляється, є системність, під якою розуміється доведення усіх її компонентів до оптимального рівня [6, с. 158], спрямованість на оволодіння вміннями монологічного висловлювання як невід'ємної частини навчання усного мовлення за допомогою

розробленого комплексу вправ, чітка професійна спрямованість. Така модель сприятиме оволодінню майбутніми економістами-міжнародниками вміннями продукувати висловлювання, які є необхідними елементами професійного спілкування фахівців зазначеного профілю.

У розробці моделі навчального процесу для реалізації методики навчання монологічного мовлення з використанням матеріалів Інтернет-ресурсів ми враховуємо специфіку організації навчального процесу з англійської мови як першої іноземної для студентів III курсу ВНЗ спеціальностей «Міжнародна економіка» і «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» та особливості формування й розвитку вмінь створювати усні повідомлення у монологічній формі.

До основних організаційних форм навчання іноземної мови в умовах немовного ВНЗ відносяться: обов'язкові практичні заняття (аудиторні і лабораторні), самостійні заняття (лабораторні й домашні), факультативні заняття. Всі вони певною мірою поєднані, створюючи систему, у якій практичні аудиторні заняття є ведучою формою [9, с. 3]. Оскільки у дослідженні для стимулювання висловлювання використовуються матеріали Інтернет-ресурсів, разом із практичними аудиторними заняттями провідною формою навчання монологічного мовлення ми вважаємо практичні лабораторні заняття. Вони відбуваються у спеціалізованих лабораторіях, оснащених комп'ютерами з доступом до Інтернету.

На обов'язкові практичні заняття з ділової англійської мови як першої іноземної студентам III курсу, які опановують спеціальності «Міжнародна економіка» і «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», навчальним планом передбачено 4 години в тиждень. Самостійні заняття студентів-третьокурсників розраховані на 2 години у тиждень.

Враховуючи те, що у ході навчання іноземної мови здійснюється навчання усіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, читання, говоріння й письма – на навчання говоріння відводиться $\frac{1}{4}$ загального часу практичних занять. Половина цього часу відводиться на навчання діалогічного мовлення, інша половина, що становить $\frac{1}{8}$ загального часу практичних занять, відводиться на навчання монологічного мовлення. Враховуючи специфіку етапу вивчення іноземної мови, вважаємо, що навчання продуктивного усного мовлення повинно приділятися більше уваги, оскільки оволодіння вміннями висловлюватись в усній формі є необхідними для здійснення професійної діяльності економіста-міжнародника. Іншим фактором, який треба враховувати, є використання фахової інформації Інтернет-ресурсів, у т. ч. і текстової, для стимулювання монологічного мовлення. У цьому випадку продукування висловлювання тісно пов'язане з читанням інформації. Враховуючи це, для навчання висловлюватись у монологічній формі з використанням матеріалів Інтернету вважаємо за доцільне відвести $\frac{1}{3}$ часу практичних занять з ділової англійської мови.

У процесі розробки моделі навчального процесу для реалізації методики навчання монологічного мовлення ми враховували тематику усного мовлення, передбачену програмами для студентів, які навчаються за спеціальностями «Міжнародна економіка» і «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності».

Реалізація комплексу вправ, що пропонується, здійснюється у ситуативно-тематичних циклах (СТЦ), кожен з яких поділяється на 3 мікроцикли, що відповідають визначеним етапам навчання монологічного мовлення з використанням інформаційних матеріалів – рецептивно-репродуктивному, репродуктивно-продуктивному і продуктивному.

Такий розподіл комплексу вправ на цикли й мікроцикли відповідає критеріям і вимогам до побудови «методичного циклу» і «мікроциклу». Метою кожного мікроциклу є добитися автоматизованих навичок іншомовної діяльності і на цій основі – мовленнєвих умінь вищого порядку [6, с. 227].

Мікроцикли у структурі циклу не рівнозначні. Так, у зв'язку з тим, що інтересом нашого дослідження є навчання продуктивного висловлювання, вважаємо за доцільне більше уваги приділити навчання на репродуктивно-продуктивному й продуктивному етапах. З огляду на це для навчання монологічного висловлювання у долабораторному мікроциклі відводиться 4 години аудиторних і 2 години самостійних занять. Практичні лабораторні заняття другого мікроциклу розраховані на 6 годин, самостійні заняття цього мікроциклу розраховані на 3 години. Останній мікроцикл СТЦ ми називаємо післялабораторним, оскільки на його заняттях студенти використовують на практиці інформацію Інтернет-ресурсів, отриману і засвоєну під час попереднього мікроциклу лабораторного.

Зазначимо, що самостійні заняття у всіх трьох мікроциклах СТЦ відбуваються у таких організаційних формах, як самостійне домашнє заняття і самостійне лабораторне заняття, що проводиться у комп'ютерній лабораторії з доступом до ресурсів Інтернету. Самостійні лабораторні заняття, як правило, орієнтовані на здійснення пошуку інформації, необхідної для вирішення комунікативного завдання.

У першому мікроциклі, метою якого є ознайомлення із зразками висловлювань та з особливостями реалізації комунікативного наміру, проводяться практичні аудиторні керовані викладачем заняття у звичайній аудиторії з використанням окремих технічних засобів навчання (кодоскоп, магнітофон).

Практичні заняття мікроциклу передають інформацію про сутність монологічного висловлювання, його лінгвістичні, стилістичні і структурні особливості за допомогою демонстрації зразків текстів. На початковому етапі циклу використовуються фонограми озвученого монологічного висловлювання для створення стійких образів мовленнєвих одиниць. Також фонограма несе спеціальну інформацію як мету для сприйняття її на слух у вигляді стимулу-ситуації для подальшого висловлювання продуктивного характеру [2, с. 36]. Таким чином, фонограма є необхідним елементом для оволодіння вміннями монологічного висловлювання на «зовнішньому» і «внутрішньому» рівнях. На цих заняттях студенти вчать інтерпретувати матеріал Інтернет-ресурсів (вербальний і невербальний), вживаючи при цьому мовні кліше, засоби зв'язку і т. д. Зазначені вправи виконуються в режимі групової роботи, контроль за виконанням здійснює викладач.

Самостійні домашні заняття є логічним продовженням роботи над інтерпретацією інформації та закріпленням знань про структуру монологічного висловлювання. Вправи, які виконуються на самостійних домашніх заняттях, супроводжуються ключами, зразками виконання, що полегшує процедуру самоконтролю, а також забезпечує «негайне підкріплення», під яким розуміється максимально можливе скорочення розриву між часом виконання вправи і часом контролю.

Практичні заняття другого мікроциклу, котрий характеризується інтенсивністю вправ, проводяться у лабораторії навчання іншомовної діяльності, що забезпечує умови для одночасної індивідуально-групової і парно-групової роботи всіх студентів. Це є необхідною умовою для демонстрування зразків-еталонів звучання усіх структурних елементів тексту, а також для формування й розвитку навичок висловлювання. В цьому мікроциклі передбачається інтенсивне використання фономатеріалів. У кінці другого мікроциклу студенти повинні самостійно здійснювати пошук інформаційного матеріалу, необхідного для вирішення комунікативних завдань. Тому заняття наприкінці цього мікроциклу проводяться у комп'ютерній лабораторії з доступом до ресурсів Інтернету.

Для реалізації цілей другого мікроциклу необхідна розробка спеціального лабораторного завдання, що дасть змогу забезпечити студентів інтенсивним тренуванням під час репродукування текстів монологічного висловлювання. Відомо, що лабораторні завдання розподіляються на копійовані, відтворюючо-творчі і конструктивно-творчі. На практичних лабораторних заняттях другого мікроциклу запропонованої нами моделі навчального процесу використовуються відтворюючо-творчі лабораторні завдання, які відповідають завданням мікроциклу й видам вправ, які використовуються на цьому етапі.

Лабораторні заняття містять репродуктивні вправи на оволодіння вміннями відтворювати зміст матеріалів Інтернет-ресурсів, структурних елементів монологічного висловлювання, а також на редукцію і розширення коротких повідомлень. Такі вправи передбачають інтенсивне використання фономатеріалів. Засобами реалізації методики навчання монологічного мовлення на першому практичному лабораторному занятті є фонограма та роздаткові матеріали, які слугують опорою для більш повного сприйняття іншомовної інформації, зразки матеріалів Інтернет-ресурсів, що підлягають відтворенню, а також логіко-структурні схеми, які відповідають кожному структурному елементу монологічного висловлювання (вступ, основна і заключна частини). Вправи на цьому занятті виконуються в режимі індивідуальної й парної роботи. Контроль за виконанням вправ здійснюється викладачем або студентами.

Наступне практичне заняття проходить у комп'ютерній лабораторії з доступом до ресурсів Інтернету в режимі off-line. Це означає, що інформаційний матеріал, який

використовується у висловлюваннях студентів, задається викладачем. На цьому занятті розпочинається виконання продуктивних вправ, спрямованих на формування вмінь продукувати окремі структурні елементи висловлювання – вступної, основної і заключної частин. Студенти забезпечуються логіко-структурними схемами кожної з перелічених частин. Вправи, спрямовані на продукування окремих елементів монологічного висловлювання, виконуються всією групою. Для цього студенти об'єднуються у мікрогрупи, кожен учасник якої працює над своєю частиною висловлювання, пам'ятаючи при цьому, що у кінцевому результаті необхідно отримати висловлювання, яке є повноцінним монологічним повідомленням. Вважаємо доцільним провести групове обговорення результатів з метою усунення прогалин і покращення кінцевого варіанта.

Останнє практичне заняття другого мікроциклу відбувається також у комп'ютерній лабораторії з доступом до Інтернету в режимі on-line. Це означає, що інформацію, необхідну для продукування структурного елемента монологу, студенти можуть вибрати самостійно. Матеріали Інтернет-ресурсів, що використовуються на цьому етапі для продукування висловлювання, слугують теоретичним підґрунтям для вирішення професійних завдань у наступному мікроциклі занять. Вправи, спрямовані на продукування структурних елементів монологів, виконуються у режимі парної й групової роботи. Контроль за виконанням здійснюється викладачем, а також студентами.

Самостійні заняття другого мікроциклу розраховані на 3 години, більша частина з яких відбувається у лабораторії навчання іншомовної діяльності. Ці заняття є продовженням роботи над формуванням і розвитком навичок створювати мікромонологи, яка здійснювалась на практичних заняттях у лабораторії навчання іншомовної діяльності. Протягом самостійних занять, що відбуваються у комп'ютерній лабораторії з доступом до Інтернету, студенти розвивають навички продукувати монологічні висловлювання і вдосконалюють навички пошуку матеріалів Інтернет-ресурсів, які використовуються для вирішення комунікативного завдання. Контроль за виконанням таких вправ здійснює викладач на наступному практичному занятті.

Перейдемо до розгляду останнього мікроциклу занять, який співвідноситься із продуктивним етапом навчання монологічного висловлювання з використанням інформаційних матеріалів Інтернет-ресурсів, метою якого є розвиток вмінь монологічного мовлення. Третій мікроцикл складається з 6 годин практичних занять, і 6 годин самостійних занять (3 години домашніх і 3 години лабораторних).

У цьому мікроциклі засвоєний раніше матеріал відпрацьовується у різних ситуаціях спілкування, які є наближеними до реальних. На завершальному етапі навчання монологічного висловлювання необхідна лабораторія з можливістю запису та прослуховування свого висловлювання, його співвіднесення із зразком.

На самостійних заняттях, що відбуваються у лабораторії навчання іншомовної діяльності, студенти здійснюють пошук матеріалів Інтернет-ресурсів для вирішення поставлених завдань з подальшим використанням цих матеріалів у власному мовленні. Оскільки на продукування монологу у ході самостійної роботи відводиться час, якість виконання цього завдання можна перевірити на наступному практичному занятті.

Останнє заняття третього мікроциклу розпочинається з обговорення та оцінювання підготовлених студентами монологів висловлювань із використанням матеріалів Інтернет-ресурсів, пошук яких здійснювався самостійно. Це заняття відбувається у комп'ютерній лабораторії з доступом до ресурсів Інтернету в режимі on-line. Це означає, що необхідний інформаційний матеріал для виконання вправ, спрямованих на продукування частково підготовленого монологу, студенти шукають самостійно. Це уможливить максимально наблизити ситуації, в яких відбувається спілкування студентів, до реальних. Вправи, що виконуються на цьому занятті, ускладнюються і тим, що на підготовку до їх виконання відводиться обмежений час.

Завдання виконуються індивідуально, однак перевірка здійснюється в режимі групового контролю, а також контролю з боку викладача під час проведення ділової гри. Так завершується третій мікроцикл занять чотиритижневого циклу навчання монологічного мовлення з використанням Інтернет-ресурсів.

Отже, в результаті навчання висловлюватись у монологічній формі студенти повинні

вміти продукувати текст непідготовленого монологу з використанням самостійно знайдених матеріалів Інтернет-ресурсів, з опорою на ситуацію спілкування.

Перспективи подальшого дослідження проблеми формування у майбутніх економістів-міжнародників вмінь монологічного мовлення вбачаємо у формулюванні методичних рекомендацій щодо навчання усних висловлювань з використанням Інтернет-ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ділова англійська мова: навчальна програма. – К.: НАУ, 2004. – 61 с.
2. Емельянова А. А. Обучение устному высказыванию на завершающем этапе в техническом вузе (на материале английского языка): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1978. – 156 с.
3. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. – М.: Наука, 1975. – 720 с.
4. Левченко Г. Г. Обучение устному подготовленному монологическому высказыванию с использованием учебной замкнутой телевизионной системы на I курсе неязыкового вуза (на материале немецкого языка): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1984. – 24 с.
5. Лытнева А. П. Обучение устным монологическим высказываниям на основе материалов средств массовой информации в техническом вузе (I и II ступени обучения англ. языку): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1992. – 251 с.
6. Ляховицький М. В. Звукозапис у навчанні іноземних мов. – К.: Рад. школа, 1970. – 240 с.
7. Петранговська Н. Р. Навчання студентів фізико-математичних факультетів професійно спрямованого монологу-міркування на основі англомовних фахових автентичних аудіотекстів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2005. – 24 с.
8. Соловьева Н. Д. Индивидуализированное обучение устной иноязычной монологической речи по специальности в неязыковом вузе (2 этап, английский язык): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1990. – 253 с.
9. Структура учебных занятий по иностранному языку в вузах неязыковых специальностей: метод. рекомендации для преподавателей. – М.: Моск. гос. пед. институт иностр. яз. им. М. Тореза, 1985. – 70 с.